

MONTSERRAT VILLAS I CHALAMANCH

CONCORDANCES / DISCORDANCES LEXICALS ENTRE EL CATALÀ I D'ALTRES LLENGÜES

En la llengua catalana podem trobar-hi una sèrie de mots que ja han estat bandejats per la resta de les llengües romàniques. Així, en aquest treball, intentem d'establir dos grups verbals que contenen relacions sinonímiques, i que abasten equivalents en d'altres famílies lingüístiques — no tan sols romàniques, sinó també germàniques, cèltiques, eslaves... —, si bé alguns d'aquests sinònims solament són conservats — en aquell sentit — per la llengua catalana.

Podíem mostrar, només, l'etimologia i la correspondència amb altres llengües; tanmateix, creiem que seria bo complementar-les amb altres punts: concepte semàntic, frases fetes i refranys, i camp derivatiu, per tal d'atansar-nos, amb més pregonesa, al coneixement dels lexemes que tractem.

1. Llavar - Rentar

1.1 - *Concepte semàntic*

Copsem que els lingüistes, en fer la descripció semàntica del lexe-ma "llavar" ens remeten al terme "rentar".

— *Llavar*: Rentar

— *Rentar*: Netejar amb aigua o un altre líquid.

— Fer desaparèixer (allò que taca la consciència, la reputació, etc.) per mitjà de l'expiació, d'una reparació, etc.

2.2 - *Frases fetes i refranys*

Si bé el verb "llavar" no evidencia gaires locucions i refranys, el terme "rentar" gaudeix de força expressions de la cultura popular, a causa del seu gran arrelament en el parlant.

— *Llavar*

— "No llavar cap que no ixca tinyós" (tenir mala sort en totes les empreses que un agafa) (valencià).

— “Una mà llava l'altra, i les dos la cara” (Alcoi) (mantenim el mot “dos”, tal com es mostra en la dita alcoiana (cal tenir present que el numeral “dos” s'emptra per al gènere masculí i per al gènere femení en el dialecte valencià).

— *Rentar*

— Rentar la roba bruta

— Rentar-se la cara, les mans, els peus...

— Rentar llana

— Rentar un mineral

— Rentar la cara a algú (adular-lo)

— Rentar-se les mans (com Pilat) (defugir-ne la responsabilitat)

— Rentar de brut (rentar la roba bruta abans de posar-la a la bugada)

— Rentar de net (tornar a netejar la roba quan ja ha passat per la bugada)

— Rentar la panxa a algú: procurar fer-li dir allò que hauria de tenir ocult - valencià

— Rentar la cara amb un drap brut (occidental, oriental) o Rentar la cara amb un pedaç eixut (mallorquí)

o Rentar la cara amb aigua bruta (Urgell, Segarra): procurar enganyar algú amb bones paraules, o amb raons que no convencen

— Fer rentar llana negra a algú: fer-lo irritar molt o fer-li passar molta pena - mallorquí

— “Una mà renta l'altra i totes dues la cara” (les persones han d'ajudar-se mútuament i significa també que no hi ha ningú que no degui un favor a una altra persona)

— “Qui renta es cap a s'ase, perd es temps i es lleixiu”: és ben inútil voler educar persones naturalment grosse res a voler fer coses amb llur ajuda - Mallorca.

1.3. - *Camp derivatiu*

Els verbs “llavar” i “rentar” mostren una gran profusió de derivatius, alguns dels quals són formats per prefixos o es mantenen com compostos. Aquesta munió de derivats és deguda a la gran utilització dels termes “llavar” i “rentar”.

— *Llavar*

— Llavaci (aiguat, xàfec)

— llavador

— llavadora

- llavanera (bugadera, rentadora)
  - llavadura
  - llavall
  - llavallol
  - llavament
  - llavamenta
  - llavasses (aigua bruta que surt de la roba que s'ha rentat)
  - llavutxar
  - llavutxada
  - llavutx
  - esllavar-se
  - desllavassar: dessubstanciar l'olla amb massa aigua, o la terra per massa regada o pluja, descrear-la - Maestrat, Morella, Benassal, Alacant
  - desllavar
  - lavatori
  - lavabo
  - lavatiu
  - lavativa
  - lavar o lavatge o lavat (Coromines¹ afirma que, tal com proposen els valencians, cal dir "llavatge" i no "lavatge")
  - lavat (bany per als minerals a les mines)
  - lavador
  - latrina (tots els mots esmentats des de "lavatori" a "latrina" són cultismes)
  - loció
  - locionar
  - loment: espècie de loció feta de farina de fava; llegum que fa aquesta farina
  - eixalavar (Segarra, Urgell, Ribera d'Ebre (amb el sentit d'esbandir, rentar la roba després d'haver-la passada per la bugada) (Gandessa), Tortosa (amb el sentit de "desgustat"), Maestrat (amb el sentit de "llavar la primera vegada la roba abans de posar-la en el cossi").
- (Coromines² troba inadmissible explicar el mot català "eixalavar" per un encreuament de LAVARE amb *EXAQUARE (> castellà "enjuagar" com feren els lingüistes Subak i García de Diego, puix que només en castellà hi ha "enjuagar" (esbandir, glopejar), mentre que en català "eixaugar" només significa "treure de l'aigua" i "subhastar". Coromines pensa que aquesta afirmació de Subak i de García de Diego demostra un desconeixement del català).
- aixalaus: deixalles de la cuina - Vall d'Àneu; (segons Coromines, des de la Vall d'Àneu s'estengué al llenguadocià de l'Aude)

- llavacap
- llavamà llavamans
- llavapeus
- *Rentar*
- rent "llevat de pastar fang". (Diferentment de Moll³ (< ll. RECENS), "rent", Segons Coromines⁴ no prové de l'adjectiu llatí RECENS, sinó que és un derivat postverbal de l'arcaic reentar, llatí RECĒNTĀRE, en el sentit de "refrescar, deixarar, tirant-hi una substància líquida, pastosa". És un mot peculiar del País Valencià i del Sud del català occidental. "Rent" només s'ha desenvolupat en català i en aragonès "reciento" o "recinto", i andalús "reciente", que és també murcià. Del verb "re-entar" derivaria el lleonès meridional "reentaúrar".
- rentable
- rentada
- rentadents: raspall per netejar les dents; porció d'aigua o d'un altre licor que es pren per glopejar - valencià
- rentadís
- rentadissa
- rentador: lloc on hi ha recipients adequats per rentar la roba; pica de pedra, poc fonda, on hi ha els gibrells o altres recipients per escurar-hi els plats i altres vaixelles: mallorquí; peu de rentamans - menorquí; post amb regueres o canaletes, damunt la qual mauren la roba en rentar-la - Tortosa; mena de caixó de fusta damunt el qual s'agenollen les dones per no mullar-se quan renten la roba en el riu - Ripollès, Empordà, Plana de Vic, Andorra, Pallars
- rentadora: dona que renta; màquina de rentar; caixó damunt el qual s'agenollen les dones que renten en el riu - Empordà; rentamans - Senterada, Tremp
- rentadura: acció de rentar
- rentaduries: rentadures - Mallorca
- rentamans: gibrella o un altre recipient destinat a rentar-s'hi les mans - Conflent, Empordà, Gironès, Lluçanès, Pallars; peu o suport de la gibrella de rentar-se les mans - Pobla de Segur, Bellpuig, Valls, Priorat; tovallola per eixugar-se les mans - Morella, Benissa, València, Pego, Maó
- rentament
- rentapeus
- rentaplats
- rentat
- rentataques: que neteja roba o una altra cosa, llevant-ne les taques - Camp de Tarragona
- rentatge

- rentera: ganes de rentar - mallorquí
- renties: rentadures - Empordà, Girona; sobrances del menjar - Sant Feliu de Pallarols
- rentó: rentada - Empordà, Penedès, Balears
- rentussejar: rentar incompletament o a petites tongades, sense fer rentada grossa - Empordà, Balears.

1.4. Etimologia i equivalència en altres llengües

— *Llavar*

Coromines⁵ esmenta que aquest verb del català antic ve del llatí LĀVĀRE.

La 1ª documentació data dels orígens de la llengua (al s. XIII ja és documentat).

El lexema “llavar” ja era en decadència el s. XV en totes les branques orientals de la llengua (alguerès, rossellonès, català central, tarraconí, balear), a causa de la identificació de les vocals a, e, abans de l'accent, que duia a l'equívoc intolerable entre “llavar” i “llevar”, i, per tant, el català oriental el substituï per “rentar”, tanmateix, els dialectes occidentals, en no gaudir de vocal neutra, pogueren mantenir-lo.

“Llavar” és viu actualment al País Valencià, al Matarranya, a Fraga, a la Ribagorça i a Isàvena.

Palesem la correspondència amb altres llengües:

castellà	<i>lavar</i>
francès	<i>laver</i>
galaico-portuguès	<i>lavar</i>
italià	<i>lavare</i>
occità	<i>lavar</i>
engadínès ⁶	<i>laver</i>
friülès	<i>lavá</i>
romanès	<i>la (a)</i>
anglès antic	<i>léapor: leah</i>
anglès modern	<i>lather: lye</i>
nòrdic antic ⁷	<i>lauor: laug</i>
armeni ⁸	<i>loganem</i>

— *Rentar*

Segons Coromines⁹ és contracció de reentar, provinent de llatí tardà RECĒNTĀRE “refrescar, passar un líquid per quelcom”, derivat del llatí RECENS “fresc”, “novell, recent”.

“Rentar” primer només significava “esbandir, esclarir (roba...)”,

“passar-hi aigua” (a qualsevol cosa per llevar-li impureses), i després substituï “llavar” en la major part del territori perquè s’hi havia tornat equívoc amb “llevar”.

Entre les llengües romàniques, només el català l’ha conservat, però n’han quedat rastres ací i allà en dialectes o etapes antigues del castellà, italià i reto-romànic. Així, notem un castellà *rezentar*, que podia significar “purificar” o “rentar”; un italià *ricentare* en el sentit de “refrescar”, un “rezentà (r)” en el Vènet, Lombardia, i poc alterat a Brescia i Bergamo, un *aržantà* a la punta nord-est del Piemont; un napolità i sicilià *arricintari*; un frülès *rezentà* i un engadinès *ardschenter*.

Altrament, si bé a França no es mantingué *RECĒNTĀRE, del qual vénen, amb el significat de “netejar”, alguna variant occitana *rezensà* i dialectals franceses i alt-italianes; i, amb el d’“esbandir, glopejar”, el francès antic *reïncier*, avui *rincer* (reïncier encara es manté actualment en normand, en el sentit de “batre”).

(Observem que del llatí RĒDDĒRE, deriven el reto-romànic *reter*; l’occità *redre*, el català *retre*, mentre que del llatí RĒNDĒRE (alteració de RĒDDĒRE) deriven l’italià *rendere*, el frülès *rindi*, el francès i l’occità *rendre*, el castellà *rendir*, *arrendar* i *rentar*; i el galaico-portuguès *render*, el català *arrendar*, el logudorès *arrendare*, el romanès *arendă* i *arîndă*, i l’anglès *rent*).

2. Esguardar - Fitar - Guaitar - Mirar - Sotjar

2.1. Concepte semàntic

Notem que la descripció semàntica dels verbs “esguardar”, “fitar”, i “guaitar” es remet a “mirar”.

- *Esguardar* - Mirar
- Considerar, tenir en compte
- *Fitar* - Mirar de fit a fit (algú o alguna cosa)
- *Guaitar* - Vigilar amb l’esguard un indret (el mar, el camp, un camí, etc.)
- Mirar
- Considerar
- *Mirar* - Fixar la vista (sobre algú o alguna cosa)
- Observar amb els ulls
- Atendre (a alguna cosa), fer cas (d’alguna cosa)
- *Sotjar* - Observar (algú o alguna cosa) estant amatent al que pugui esdevenir-se.

2.2. *Frases fetes i refranys*

El verb “mirar” en ésser molt més arrelat al parlant que els altres termes, frueix d'un gran nombre de locucions i refranys.

— *Esguardar/ Esguard*

— en esguard de

— *Fitar*

— Hem fitat hora per a reunir-nos - Mallorca

— *Guaitar*

— Jo em goito al mirall - Ponts

— No me goitis a mi - Sort

— Mira tu, goita què veig - Penedès

— Ell goita dins - Santa Coloma de Queralt

— Agoita, què neu! - Vic

— Estar mira i aguaita: està vigilant amb curiositat o amb interès -

Benassal

— “Qui agaita pel forat, veu son mal fat”

— “Qui aguaita pels forats, veu ses maldats”

— *Mirar*

— Mirar algú de fit a fit

— Mirar de reüll, de cua d'ull: dirigir la mirada obliquament

— Mirar algú de dalt a baix

— Mirar guerxo o

— Mirar contra el govern o

— Mirar contra Déu

— Mirar prim

— Mirar de bon ull / Mirar de mal ull

— Ben mirat

— m'he fet mirar per un metge

— Mira de no fer-ho mai més (vés amb compte)

— No mira sinó el seu profit (fer cas)

— Mirar per ell (procurar)

— Mirar-se bé, malament, alguna cosa

— Mirar-s'hi

— La façana que mira a la plaça

— “Que som de desgraciada! No tenc ningú que em festeig, m'enamora de quants ne veig i de ningun som mirada” (cançó popular - Mallorca)

- “Estimat meu preciós, no em mireu per tan traïdora, que ma vista s’enamora de tot quant deis i de vós” (cancó popular - Mallorca)
- Mira!: usat en imperatiu, serveix per cridar l’atenció d’algú
- Mireu!: sobre allò que es diu o que succeeix
- Mirar-se com els fesols: estar barallats o tenir malvolença mútuament - Mallorca
- Mirar a algú per damunt l’espatlla o Mirar per dalt del muscle
- Mirar de cara o Mirar la cara a algú: tractar-lo amb la tranquil·litat i normalitat del qui no l’ha ofès
- Mirar al plat i a les tallades: tenir esment a dues coses al mateix temps
- “Molts el miren i pocs el coneixen”: l’aspecte i maneres externes no basten per jutjar bé una persona
- “Si tan prim mires, a mitja edat ja no hi veuràs”: es diu als qui són massa primmirats o escrupulosos
- “Qui més mira, menys veu”
- “Molt de mirar i poc tocar”
- “Les noies de l’Empordà, molt mirar i poc tocar” - Empordà
- “Mirar i no tocar, usança de Barcelona” - Menorca: es diu als qui volen posar les mans a coses delicades
- “Mira envant, i no cauràs enrera”
- “Qui mira endavant, no cau darrera”
- “Qui no mira endavant, endarrera sol caure”
- “Qui endavant no mira, endarrera cau”
- “Qui no mira envant, cau enrera”: recomana l’èsser previsor
- “Qui mira lluny, cau prop”
- “Mira enfora, i cauràs prop”: la preocupació per a les coses a venir, té l’inconvenient de distreure de les coses immediates
- “Cadascú mira per ell i Déu per tots”: cadascú ha de mirar pels interessos propis i no esperar que els altres en tinguin cura
- “Qui tot ho vol mirar, de casa seva ha de plegar”
- “Qui té mal al dit i el marit bonic, tot sovint se’l mira”
- *Sotjar*
- Sotja, Toni, que es gall cou!: es diu a algú per animar-lo a seguir endavant sense escoltar ningú - Menorca.

2.3. *Camp derivatiu*

Notem que si bé els verbs “esguardar”, “fitar”, “guaitar” i “sotjar”, evidencien derivatius, el terme “mirar” és el que gaudeix d’un major nombre de derivats, en ésser el més arrelat en el parlant.

— *Esguardar*

- esguard
- en esguard de
- per esguard de
- per esguard sia en
- haver esguard a
- esguardament
- esguardador
- esguardant

— *Fitar*

No existeix cap derivatiu amb el valor de “mirar”, car “fitar” deriva de “fit” i, per tant, l'expressió “de fit a fit” no és cap derivatiu.

— *Guaitar*

— goitar (a nivell rural, s'estén des del Cap de Creus fins més enllà de la Segarra)

- guaitada
- guaitament
- guaiter
- guaitès

— *Mirar*

— mira: imperatiu - interjecció
 — mira aquí = mi'qui
 — mira ací = mi'ci - rossellonès
 — mira allà = mi'la - capcinès
 — mira noi = manoi - barceloní i gironí col.loquial, més aviat infantil

— mira - intenció > voluntat - valencià)

- mirada
- mirador
- miranda

— miran - forma masculina de “miranda” - certs indrets de Mallorca

- miroia
- mirament
- miratge - pres del francès “mirage”

— mirall - la introducció de MIRÁCŪLUM derivat de MĪRĀRĪ (contemprar) en substitució de SPĒCŪLUM és una singularitat del llatí gal.lo-romànic que restà estranya al castellà, portuguès, italià i romanès. Cal observar el manteniment del català “espill” a la variant oc-

cidental. A l'occità, com en català, veiem "miralh" (amb el sentit figurat de "model" o amb el sentit material de "mirall") al costat de "espelh".

No fou estrany al francès antic, el qual palesa "miroir", ni a l'italià, el qual mostra "miraglio", si bé en italià, degué ser d'imitació provençalitzant. Al sard va passar manllevat des del català.

- mirallar
- mirallejar
- miralleig
- miraller
- mirallet
- miralló
- emmirallar-se
- miracle
- miraculós
- miraculosament
- meravella
- meravellós
- meravellosament
- remirar
- admirar
- admiració
- admirat
- primmirat
- mirabajà: mira bajà = mira tu, badoc - els ingenus s'encanten mirant la planta *Mirabilis Jalapa* - mallorquí
- mirabucs
- miracongre
- mira'm-i-no'm-tocs
- miraminyó
- miramines
- miraniu (badoc)
- mirífic

- *Sotjar*
- sotgeta - Llofriu
- sotja
- sotjador
- sotjaire - sotgeta
- sotjat - quiet, acotxat - Tortosa

2.4. *Etimologia i equivalència en altres llengües*— *Esguardar*

Coromines¹⁰ afirma que aquest és el mot que ha heretat, en la nostra llengua clàssica, i en l'estil noble del català modern, el contingut de l'antic "guardar" (mirar).

"Guardar" ve del germànic WARDŌN (alt-alemany antic *wartēn* ("cercar amb els ulls", "esperar algú o alguna cosa"), baix-alemany antic *wardōn* ("guardar", "fer guàrdia", "cuidar, prendre cura"), neerlandès mitjà *waerden*, frisó antic *wardia* ("cuidar"), anglo-saxó *weardlian*, escandinau antic *varōǎ* ("fer, estar de guàrdia"), anglès *ward* ("guardar, protegir"), derivat de WARDA ("acte de cercar amb els ulls", "guàrdia, guarda", "talaia", "garita"), alt-alemany antic *warta*, baix-alemany antic *warda*, anglo-saxó *wearde*, escandinau antic *varōǎ*; i aquest, de WARŌN ("atendre, prestar atenció"), baix-alemany antic *waron*, alt-alemany antic *biwaron*, alt-alemany mitjà *warn*.

La primera documentació de "guardar" data dels orígens de la llengua.

Copsem la concomitància amb altres llengües:

castellà	<i>guardar</i>
francès antic	<i>garder</i>
francès modern	<i>regarder</i>
galaico-portuguès	<i>guardar</i>
italià	<i>guardare</i>
occità antic	<i>gardar / esguardar</i>

— *Fitar*

Segons Coromines¹¹ és un verb derivat de l'antic adjectiu *fit* (clavat, fix), que ve del llatí arcaic i vulgar FĪCTUS, participi passiu de FĪGĒRE (clavar).

La 1ª documentació data del segle XIII.

Ens adonem que en altres llengües es reflecteix:

castellà	<i>bitar (bito)</i>
galaico-portuguès	<i>fitar</i>
occità	<i>fitar</i>

— *Guaitar*

Coromines¹² pensa que "guaitar" és un derivat tant o més vivaç que el primitiu en romànic.

El tenim documentat ja en el segle XIII.

Deriva de “guaita” (“acció d’estar a l’aguait vigilant un paratge”, “lloc on es fa això habitualment”, “l’home que ho té per missió”). “Guaita” ve del francic¹³ *WAHTA (“laguardia o guarda”), observem el baix-alemany antic i l’alt-alemany antic *wabta*, neerlandès mitjà *wacht*, *wachte*, gòtic *wabtwō*, alemany moderne *wacht*, derivat del germànic comú *wakan* (vetllar), anglès *wake*, *watch*, alemany *wachen*, gòtic *wakan*.

Durant els segles baixos, “guaitar” continuà en ús vigorós, però atenuà el significat convertint-se en un equivalent de “esguardar”, sobretot en el Principat i en el Rosselló, no tant a les altres regions, ni a l’ús ciutadà de Barcelona, però es tracta d’un de tants casos de depauperació lexical com es troben a les capitals barcelonesa, mallorquina i valenciana. Resta viu pertot.

És un mot de nivell ben planer, vivaç i popularíssim en el nord-est. Però en la llengua literària té precisament un matís de mot noble (molt més que “mirar”, i tanmateix, més vivaç que “esguardar”).

Observem la correspondència amb altres llengües:

francès antic	<i>gaitier</i>
francès modern	<i>guetter</i>
italià antic	<i>guatare</i>
occità	<i>gaitar</i>

— *Mirar*

Coromines¹⁴ afirma que ve del llatí MĪRĀRĪ (“estranyar-se, estar astorat”, “admirar”): de primer va significar el mateix que en llatí, després en català antic és “contemplar”, i, finalment, “guaitar, esguardar, mirar”.

La 1ª documentació data de la fi del segle XIII. Encara que el sentit de “contemplar” és el més corrent en català antic, també s’hi nota el matís de “esguardar, mirar, atentament”, cosa que fa el mot especialment apte per a l’aplicació del qui mira o es mira en un mirall, generalment pres amb el valor d’examinar-ho bé.

En català aviat anà atenuant-se el significat cap el valor de “guaitar”. Es partia en part de l’acció del qui anava mirant entorn seu per assegurar-se d’un camí (i els seus perills o eventuals aguaitos).

Des d’antic hi ha preferència en “mirar” per a la idea de “guaitar des d’un lloc elevat”.

El pas del mot a la idea de “esguardar, guaitar” ha estat cosa especial de les llengües romàniques de la Península: igual que en català, en portuguès i en castellà, i, si fa no fa pel mateix temps, car en castellà antic encara està molt representada la significació inicial “admirar” (se-

gles X-XIII) o “contemplar” (Segles XIII-XIV). Les altres llengües romàniques han restat fins avui en l’etapa “contemplar”, amb especialització, en algunes bandes, en la noció de “mirar-se al mirall” (francès i occità) o “apuntar una arma” (italià); si bé una evolució semblant a la nostra es registra en sard, en el toscà de Siena i en alguns parlars llenguadocians o provençals; el gascó fins avui diu *goardà*, el rodanès *regardà*, i certs parlars llenguadocians i comengers tenen el tipus (a) gaità, *agachà* (a la vall d’Aran coexisteixen *aiütá* i *gyardà*). Bé que “guaitar” s’utilitzi més en català cap el nord-est (Girona...) i el sud del català oriental que a Barcelona, l’ús de “mirar” s’estén també fins allà i el Rosselló.

Si bé l’evolució semàntica de “mirar” no es pot pas qualificar de llatina vulgar, en algun text (Satyricon de Petroni) ja sembla apuntar-hi.

Notem l’equivalència amb altres llengües romàniques, bé que calgui tenir en compte els matisos semàntics assenyalats anteriorment:

castellà	<i>mirar</i>
francès	<i>mírer</i>
galaico-portuguès	<i>mirar</i>
italià	<i>mirare</i>
occità	<i>mirar</i>
engadinès	<i>mírer</i>
friülès	<i>zmirà</i>
romanès	<i>mira</i>
logudorès ¹⁵	<i>mirare</i>
bretó ¹⁶	<i>mirout</i>
còrnic ¹⁷	<i>miras</i>

— *Sotjar*

Segons Coromines¹⁸, *sotjar* “observaramatentament”, (a les Illes “badoquejar fer com qui no veu”,) fou pres del francès antic i dialectal *soschier* “espíar, guipar”, “furetejar” i de l’occità septentrional *souchà* “badar, fer el sòmies, estar indecís”, que vénen del llatí SŪSPĪCĀRĪ “sospitar”, “pressentir”, “fer conjectures”.

3. Conclusions

Ens adonem que el verb “llavar”, el qual és mantingut en llengües romàniques, germàniques i en l’armeni, confirma una arrel indoeuropea comuna (De la llengua indoeuropea haurien sorgit el germànic

(llengües germàniques), el cèltic (llengües cèltiques), l'itàlic (llengües romàniques), el grec, l'albanès, l'armeni, el bàltic (llengües bàltiques), l'eslau (llengües eslaves), l'iraní (llengües iranianes), l'indi (llengües índies), el tocari (avui dia desaparegut), i, potser també, l'anatoli o indi-hittita (avui desaparegut).

Si bé en català coexisteixen les formes "llavar" i "rentar", bé que "rentar" sigui la més utilitzada, notem que el lexema "rentar" és conservat només en català, puix que la solució castellana "rentar" deriva d'una diferent etimologia llatina i abasta, evidentment, un altre valor semàntic.

Així, doncs, ens trobem que el català s'allunya de les seves germanes romàniques, en ésser l'única llengua neollatina que manté el terme "rentar" amb el mateix sentit que "llavar" (el verb "llavar" mostra una /ll-/ inicial, la qual, segons Coromines, és l'evolució patrimonial de la L- inicial llatina a causa de la influència del substrat sorotàptic. Els sorotaptes, segons Coromines, eren un poble de la família cèltica, que arribaren a les nostres terres abans que els celtes. Foren denominats el poble "dels cementiris d'urnes", per la seva manera d'enterrar els morts, i gaudien d'una llengua indoeuropea distinta del celta, el sorotapte. El lingüista Rohlfs cregué que la palatalització de la L- inicial llatina fou per influència del substrat lígur, però Coromines indica que, tal vegada Rohlfs i ell parlín del mateix poble, si bé Rohlfs l'anomena "lígur" i Coromines, "sorotapte". Altrament, la palatalització de la L- inicial llatina és conservada solament en dues llengües romàniques: l'astur-leonès i el català, a causa del fet que siguin dues llengües molt conservadores).

Notem que el lexema "esguardar" es manté en les llengües germàniques i, dins de les llengües romàniques, en el vessant ibero-gàl·lic i en l'italià; el terme "fitar" només es conserva en el vessant ibero-gàl·lic (excepte en el francès) de les llengües romàniques; el mot "guaitar" s'evidencia en les llengües germàniques i en el francès, occità i italià; el terme "mirar" és emprat en les llengües romàniques i en dues llengües cèltiques: el bretó i el còrnic. En conseqüència, mentre que el català segueix la mateixa solució de les altres llengües romàniques, ja que utilitza sobretot el lexema "mirar", - bé que les altres formes lexicals siguin encara emprades en el territori dels Països Catalans, observem que, pel que fa al verb "sotjar", el català s'allunya, un cop més, de les seves germanes romàniques, en ésser l'única llengua neollatina que conserva aquest mot.

NOTES

¹ DECLC, V, p. 105.

² DECLC, V, p. 106.

³ DCVB, IX, p. 364

⁴ DECLC, VII, p. 251

⁵ DECLC, V, pp. 103-104

⁶ L'engadinès és una varietat del reto-romànic occidental, també anomenada ladí, parlada a Engiadina (regió alpina del cantó dels Grisons (Suïssa). Vegeu GEC, VI, 615.

⁷ Les llengües nòrdiques són un grup de llengües germàniques que comprèn totes les llengües escandinaves actuals i les llengües matrius: el vell nòrdic, que cap al segle VIII s'escindí en dos grups: l'oriental, amb el danès i el suec; i l'occidental, amb l'islandès (feroès) i el noruec, ja ben diferenciats a partir del segle XVI. El finès no és una llengua germànica sinó que és una llengua del grup fino-úgric, grup balto-finès, anomenada *suomi* en la llengua indígena. Vegeu GEC, X, 580; VII, p. 482.

⁸ El poble armeni, originari de la regió d'Armènia (país asiàtic que s'estén entre el petit Caucas i Anatòlia), el qual emigrà a Cilícia, regió de Sivas, colònies de Constantinoble i ciutats del Pròxim Orient, a causa de múltiples vicissituds històriques, patí l'opressió i matances turques, des del 1895 fins al 1945, la qual cosa provocà l'extermini de gran part de la població armènia de Turquia i la fugida i dispersió d'una gran massa d'armenis a l'URSS, Balcans, França, Estats Units, Brasil, Argentina, Síria i Líban, els quals han mantingut la seva identitat nacional gràcies a llurs institucions culturals, polítiques i d'ajuda mútua, i sobretot, pel vincle mantingut per l'Església Armènia. Vegeu GEC, II, p. 464.

⁹ DECLC, VII, p. 250.

¹⁰ DECLC, III, p. 1047.

¹² DECLC, IV, p. 688.

¹³ El fràncic és un llenguatge del germànic occidental, parlada pels francs. Vegeu GEC, VII, p. 676.

¹⁴ DECLC, V, p. 698.

¹⁵ El logudorès és el dialecte parlat a *Su Logodoro* (regió nord-occidental de l'illa de Sardenya). Vegeu GEC, IX, p. 343; XIII, p. 337.

¹⁶ El bretó és una llengua cèltica de la branca britònica, introduïda a l'Armòrica (l'Armòrica és la regió nord-occidental de França, entre el Sena i el Loira) durant els segles V i VI pels bretons arribats de la Gran Bretanya (l'Armòrica, a partir del segle V es denominà Bretanya. Vegeu GEC, III, pp. 827-828.

¹⁷ El còrnica és una llengua cèltica del grup britònic, parlada a Carnualla (península del sud-oest d'Anglaterra) fins al segle XVIII, que desaparegué sota la pressió de l'anglès. Vegeu GEC, V, p. 618.

¹⁸ DECLC, VIII, p. 119.

BIBLIOGRAFIA

- A. ALCOVER, F.B. Moll, *Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB)*. Palma 1983.
- L. ALIBERT, *Dictionnaire occitan-français*, ed. Institut d'Études Occitans, Toulouse 1966.
- L. AMBRUZZI, *Nuovo Dizionario Spagnolo-Italiano//Italiano-Spagnolo*. Torino 1966.
- J. ANGLADE, *Grammaire de l'Ancien Provençal*, Paris 1921.
- A. MARGARIT BADIA, *Gramàtica Històrica Catalana*. València 1981.
- J. BALBASTRE, *Nou Recull de Modismes i Frases fetes català-castellà/castellà-català*. Barcelona 1977.
- C. BATTISTI, G. ALESSIO, *Dizionario Etimologico Italiano*. Firenze 1966.
- J. BRUGUERA, *Història del lèxic català*. Barcelona 1985.
- C. CASTELLANOS, R. CASTELLANOS, *Diccionari català-francès//francès-català*. Barcelona 1979.
- R. CERDÀ, *Curs "El català a la Romània"*; IX Curs de Filologia Catalana de la Càtedra de Ramon Llull, Mallorca 1986.
- G. COLON, *El lèxic català en la Romania*, Madrid 1976.
- J. COROMINES, *Diccionario Crítico y Etimológico de la Lengua Castellana (DCEC)*. Madrid 1954-1957.
- Id., *Estudis de Toponímia Catalana*, Barcelona 1965 i 1970.
- Id., *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona 1974.
- Id., *Entre dos llenguatges*. Barcelona 1976-1977.
- Id., *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana (DECLC)*, Barcelona 1983-1988.
- R. G. D'HAUTERIVE, *Dictionnaire d'ancien français*, Paris 1947.
- C. DARLING, *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages*. Chicago 1971.
- F. DIEZ, *Etymologische Wörterbuch der Romanischen Sprachen*, Bonn 1870.
- J. DUBOIS, (i d'altres), *Diccionario de Lingüística*. Madrid 1979.
- A. ERNOUT, *Dictionnaire Étymologique de la Langue Latine*. Paris 1967.
- P. FABRA, *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Barcelona 1968.
- X. L. FRANCO, *Diccionario galego-castelan*, Vigo 1975.
- N. FILIPOVICI, R. SERRANO, *Dictionar Spaniol-Român*, Bucarest 1964.
- Gran Enciclopèdia Catalana (G.E.C.)*, Barcelona 1970-1983.
- R. GUÀRDIA, M. RITTER, *Diccionari alemany-català//català-alemany*, Barcelona 1981.

- I. JORDAN, M. MANOLIU, *Manual de Lingüística Romànica*, Madrid 1980.
- H. LAUSBERG, *Lingüística Romànica*. Madrid 1965.
- J. P. MACHADO, *Dicionário Etimológico da Língua Portuguesa*, Lisboa 1977.
- E. MARTINEZ AMADOR, *Diccionario inglés-español/español-inglés.*, Barcelona 1953.
- W. MEYER-LÜBKE, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch (R.E.W.)*, Heidelberg 1968.
- F. B. MOLL, *Gramàtica Històrica Catalana*, Madrid 1952.
- J. M. NADAL, M. PRATS, *Història de la Llengua Catalana*. Barcelona 1982.
- E. PARTRIDGE, *A Short Etymological Dictionary of Modern English*, London 1966.
- J. PICOCHÉ, *Dictionnaire étimologique du français*. Paris 1979.
- A. PINLOCHE, *Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache* Paris 1930.
- J. POKORNY, *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch (I.E.W.)*, Berna 1959-1969.
- C. PRAT, *Diccionari portuguès-català//català-portuguès*, Barcelona 1982.
- J. RASPALL, J. MARTI, *Diccionari de locucions i frases fetes*, Barcelona 1984.
- J. RASPALL, J. RIERA, *Diccionari usual de sinònims catalans. Mots i frases*, Barcelona 1975.
- G. ROHLFS, *La diferenciación léxica de las lenguas románicas*, Madrid 1960.
- M. SANCHIS GUARNER, *Aproximació a la història de la llengua catalana*, Barcelona 1980.
- C. TAGLIAVINI, *Orígenes de las lenguas neolatinas. Introducción a la filología romance*, Mexico 1973.
- A. TOVAR, *Lengua gotica* (Quaderno IX del *Manual de Lingüística indoeuropea*) Madrid 1946.
- C.F.A. VAN DAM, *Spaans Handwoordenboek*. Den Haag 1955.
- J. VENY, *Els parlars catalans*. Palma 1982.
- Id., *Estudis de geolingüística catalana*. Barcelona 1978.
- B. E. VIDOS, *Manual de Lingüística románica*, Madrid 1968.
- M. L. WAGNER, *Dizionario Etimologico Sardo*, Heidelberg 1960-1962.
- W. V. WARTBURG, *La fragmentación lingüística de la Romania*, Madrid 1971.
- Fränzosisches Etymologisches Wörterbuch (F.E.W.)*, Tübingen, Bâle, París (i següents) 1922-1970.